

ALEKSANDRA PETHE

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Kolegium Informatyki i Komunikacji

Katedra Dziennikarstwa Ekonomicznego i Nowych Mediów

INTERNETOWE NARRACJE AUDIOWIZUALNE W CHRZEŚCIJAŃSKICH ŚWIADECTWACH WIARY. SZANSE, ZAGROŻENIA, DYLEMATY

**AUDIOVISUAL NARRATIVES IN CHRISTIAN TESTIMONIES
OF FAITH ONLINE. CHANCES, THREATS, DILEMMAS**

ABSTRACT:

Współczesne media masowe kształtują kulturę środowiska komunikacyjnego. Świat cyfrowy oferuje różne techniki komunikowania i determinuje jednocześnie konieczność poszukiwania nowych, skutecznych form wypowiedzi. Problem ten dotyczy także przestrzeni religii. Wobec tego rodzą się podstawowe pytania o możliwości wykorzystania potencjału cyberprzestrzeni w efektywnym wypełnianiu misji ewangelizacyjnej, aby skutecznie dotrzeć z treściami sakralnymi do współczesnego odbiorcy. Autorka analizuje szczególnie gatunek wypowiedzi religijnej, jaką jest świadectwo doświadczenia wiary realizowane językiem i narzędziami charakterystycznymi dla kultury audiowizualnej i multimedialnej. W artykule ukazano ewolucję gatunku, wskazano także na tendencje profesjonalizacji w tym zakresie. Jednocześnie zasygnalizowano nie tylko szanse, ale i zagrożenia oraz dylematy związane z komunikowaniem sieciowym w procesie mediatyzacji treści religijnych.

Contemporary communication environment is shaped by the mass media culture. The digital world offers various communication techniques. This determines the search for new, effective forms of expression. The problem also applies to religion. The author asks about the possibility of using the potential of cyberspace in effectively fulfilling the mission of evangelization in order to effectively reach sacred content with a modern recipient. The article analyzes a specific genre of religious expression which is the testimony of faith online. The article also describes the evolution of the species and indicates the tendencies to professionalize in this area.

Wprowadzenie. Potencjał sieciowego komunikowania a katolicka doktryna medialna

Współczesna rzeczywistość uwarunkowana jest przez media, które kształtują specyficzną kulturę środowiska komunikacyjnego. Świat cyfrowy, oferując coraz

nowsze i bardziej różnorodne techniki komunikowania, implikuje jednocześnie konieczność poszukiwania adekwatnych doń form wypowiedzi. Kultura multimedialna, bo o niej mowa, stawia nowe wyzwania przed wszystkimi uczestnikami komunikacji, także religijnej. Kościół katolicki ma pełną świadomość roli, jaką we współczesnym świecie odgrywają środki społecznego komunikowania. Świadczy o tym doskonale rozwój katolickiej doktryny medialnej. Dysponujemy przecież licznymi dokumentami kościelnymi (a także ich omówieniami z punktu widzenia nie tylko teologii, ale i nauk o mediach¹), traktującymi o problematyce współczesnych środków masowego komunikowania – od chronologicznie najdawniejszych Piusa XII², poprzez dokumenty Vaticanum II (dekret *Inter mirifica* z 1963 r.³), czy instrukcję omawiającą stanowisko doktrynalne i zagadnienia duszpasterskie *Communio et progressio* (z 23 maja 1971 r.)⁴. Podobnie Jan Paweł II miał głęboką świadomość roli i znaczenia komunikacji masowej w teraźniejszym świecie, a w szczególności ich potencjalnej i faktycznej roli we współczesnej ewangelizacji. W związku z tym w 1988 r., na mocy konstytucji *Pastor bonus*, utworzył Papieską Radę ds. Środków Społecznego Przekazu.

Zainteresowanie Kościoła mediami potwierdza kolejny dokument *Aetatis novae* (z 22 lutego 1992 r.⁵), a także ponad 50 orędzi kolejnych papieży (Jana Pawła II, Benedykta XVI, Franciszka) z okazji Światowego Dnia Środków Społecznego Przekazu. Uogólniając, można na tej podstawie stwierdzić, że media uznaje się nie tylko za jeden ze znaków czasu, ale i miejsce głoszenia Dobrej Nowiny. Bardzo istotną rolę odgrywa tu cyberprzestrzeń. Tej tematyce zostały poświęcone dwa uzupełniające się i szczególnie znaczące dla niniejszej refleksji dokumenty Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, sygnowane przez jej przewodniczego, abp. Johna P. Foley’a – *Kościół a Internet* (2002)⁶ oraz *Etyka w Internecie* (2002)⁷. Dokumenty te charakteryzują potencjał Internetu z punktu widzenia

¹ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia, dokumenty, dylematy*, Kraków 2002; zob. też: *Media w duszpasterstwie*, red. M. Przybyśz, T. Wielebski, Warszawa 2014 i inne.

² Przypomnijmy tylko, iż Pius XII powołał 20.01.1948 r. Międzynarodową Komisję do Spraw Konsultacji i Badania Filmów o Tematyce Religijnej (por. R. Kamiński, *Reforma Papieskich Instytucji do Spraw Komunikacji Społecznej*, „Prawo Kanoniczne” 60 (2017), s. 35-36), zaś w 1957 r. zagadnienia związane z komunikacją społeczną pogłębił w encyklice *Miranda prorsus* (por. tamże, s. 37).

³ Por. A. Baczyński, *Informacja w służbie człowieka z perspektywy „Inter mirifica”*, <http://bc.upjp2.edu.pl/Content/2450/baczynski.pdf> [dostęp: 25.11.2018].

⁴ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Instrukcja duszpasterska Communio et progressio o środkach społecznego przekazu*, „Zeszyty Prasoznawcze” 3-4 (2000), s. 159-171.

⁵ *Kościół o mediach. Wybór dokumentów Kościoła o środkach społecznego przekazu*, <https://docplayer.pl/54785181-Kosciol-o-mediach-wybor-dokumentow-kosciola-o-srodkach-spolecznego-przekazu.html> [dostęp: 25.11.2018].

⁶ Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/rady_pontyfikalne/r_komunik_spol/kosciol_internet_22022002.html [dostęp: 23.11.2018].

⁷ Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/rady_pontyfikalne/r_komunik_spol/internet_etyka_22022002.html [dostęp: 23.11.2018].

Kościoła i jego nauczania. Zwracają uwagę na kwestie zasadnicze i konsekwencje wynikające z permanentnego rozwoju technologii komunikowania, które dotyczą struktur ontologicznych samych mediów. Stąd potrzeba rozumienia istoty i działania współczesnych środków komunikowania i mechanizmów ich funkcjonowania w przestrzeni społecznej. Mówi się na przykład o teologii cyberswiata⁸, która to dziedzina – będąca w swej istocie teologiczną refleksją nad istotą sieciowego komunikowania – pozwala sformułować tak podstawowe pytania, jak: czy Bóg przemawia w sieci? Czy można Go tam odnaleźć?⁹

Należy zatem zdobywać wiedzę i kompetencje w zakresie celów, procedur, form, gatunków przekazów (kontentów) medialnych oraz ich struktur wewnętrznych. Oczywiście uczestnictwo w cyberświecie niesie ze sobą zarówno liczne możliwości, jak i zagrożenia.

Do zalet płynących z wykorzystania potencjału internetowych narzędzi przekazu w perspektywie religijnej w *Kościół a Internet* zaliczono¹⁰:

1. Potencjał informacyjny – Internet jako źródło informacji o wydarzeniach, ideach i osobistościach z życia religijnego;

2. Narzędzie ewangelizacji i katechezy – Internet jako źródło inspiracji; jako swoista sposobność do modlitwy dla ludzi zmuszonych do pozostawania w domach lub w instytucjach publicznych;

3. Dostępność do ważnych zasobów religijnych i duchowych – Internet jako rezerwuariusz kultury religijnej i jej zasobów (m.in. bibliotek, muzeów, miejsc kultu, dokumentów i nauczania Magisterium, pism Ojców i Doktorów Kościoła oraz zasobów duchowej mądrości na przestrzeni wieków).

4. Transczasowość i transgraniczność – Internet jako narzędzie przezwycięzania odległości i izolacji, umożliwiający „kontakt z podobnie myślącymi ludźmi dobrej woli, którzy łączą się w wirtualnych społecznościach wiary, by nawzajem zachęcać się i wspierać”¹¹.

Wszystko to, z punktu widzenia pragmatyki, oznacza możliwość zastosowania Internetu w wielu rodzajach działalności i programach *sensu stricto* kościelnych, jak choćby w zarządzaniu i administracji, w pewnych formach duszpasterskiego poradnictwa i kierownictwa duchowego, a także w ewangelizacji (reewangelizacja, nowa ewangelizacja, tradycja misyjna posługi *ad gentes*), gdy „umożliwia realizowanie twórczych projektów pod auspicjami kościelnymi na poziomie narodowym i regionalnym”¹² i – co trzeba szczególnie podkreślić, gdy „uzupełnia, przyciąga ludzi do pełniejszego doświadczenia życia wiary” i gdy wspiera, wzbogaca „religijne życie korzystających z niej osób”¹³. Autorzy omawianego dokumentu zdają

⁸ Por. M. Robak, *Teologia cyberswiata*, w: *Internet – fenomen społeczeństwa informacyjnego*, red. T. Zasępa, Częstochowa 2001, s. 45-55.

⁹ Zob. A. Draguła, *Pan Bóg symulowany. Przyczynek do teologii cyberswiata*, „Więź” 519 (2002), s. 40-49, <http://mateusz.pl/czytelnia/wiez-ad-pbs.htm> [dostęp: 10.12.2018].

¹⁰ Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet* [dostęp: 11.06.2018].

¹¹ Tamże.

¹² Tamże.

¹³ Tamże.

sobie sprawę, iż cyberprzestrzeń stanowi żywioł komunikacyjny przede wszystkim dla ludzi młodych, szczególnie aktywnych uczestników życia w cyberświecie, dla których przekaz tworzony za pośrednictwem narzędzi cyfrowych nie stanowi bariery użytkowania. W związku z tym dostrzega się konieczność edukowania młodzieży w zakresie komunikacji medialnej tak, aby ta grupa użytkowników Internetu posiadała nie tylko umiejętności w zakresie tworzenia kontentu medialnego, ale jego świadomej recepcji na podstawie ugruntowanej wiedzy i kompetencji odbiorczych.

Świadectwo wiary – ewolucja gatunku w cyberprzestrzeni

Cyberprzestrzeń pełna jest stron związanych z problematyką religijną. Skupiając uwagę odbiorcy na irracjonalności ludzkiego doświadczenia, łączy ona przestrzeń *sacrum* i *profanum* na różnorakie sposoby i konotuje niejednokrotnie antytetyczną semantykę. Świat cyfrowy chętnie anektuje to, co religijne w sferę kultury masowej, z tym że zdarza się (nierzadko *sic!*), iż przystosowanie sakralnych treści do norm ponowoczesnych prowadzi do deformacji *sacrum*, trywializacji i jego desakralizacji, a nawet prób ośmieszania czy wyszydzania¹⁴. Z tego też względu pod uwagę należy wziąć zarówno miejsce, jak i formę prezentowania internetowych treści sakralnych. Nie można jednocześnie zapominać o postępującym zjawisku mediatyzacji *sacrum* jako o procesie sprowadzającym się do ewolucji form przekazu ze względu na utylitaryzm i pragmatyzm dystrybucji, czyli w stronę bardziej form przystępnych i skuteczniejszych w pozyskaniu uwagi odbiorcy. W proponowanej refleksji skupiamy się na kontencie medialnym z założenia afirmującym *sacrum*. Takich miejsc cyberprzestrzeni oferuje bardzo wiele. Mamy do dyspozycji szeroki wachlarz propozycji, biorąc pod uwagę różnorodność form i treści – począwszy od portali religijnych (m.in. Opoka, Mateusz, Deon, Aleteia i inne), poprzez skrzynki i banki modlitw, gry komputerowe, po radia, telewizję internetowe i kanały YouTube. Autorzy przekazów doskonale zdają sobie sprawę z konieczności poszukiwania nowych sposobów ekspresji treści sakralnych, które w obliczu ogromnej wprost konkurencyjności na rynku medialnym będą w stanie stać się skutecznymi nośnikami wiary. Co więcej, spełnią pokładaną w nich nadzieję na efektywne wypełnianie misji ewangelizacyjnej, aby dotrzeć z treściami sakralnymi do współczesnego odbiorcy. Zwykle dzieje się to poprzez realizację funkcji perswazyjnej, informacyjnej i edukacyjnej oraz impresywnej wybranych do tego celu form wypowiedzi. Idzie bowiem o przekaz systemu wartości chrześcijańskich, o kształtowanie postaw, a także o rozwijanie wyobraźni i wrażliwości religijnej odbiorcy w zsekularyzowanym i polifonicznym aksjologicznie świecie. Szczególną rolę odgrywa w tym kontekście świadectwo religijne, świadectwo doświadczenia wiary w wymiarze społecznym, wspólnotowym i indywidualnym.

¹⁴ O mechanizmach ośmieszania i trywializacji *sacrum* w popkulturze w odniesieniu do dawkinsowskiej teorii memetyki – zob. E. Wieczorkowska w: *taż*, *Sacrum 2.0. O (ewolucyjnej) adaptacji świętości do kultury współczesnej*, „Teksty z Ulicy” 13 (2011), s. 78-87.

Najogólniej rzecz ujmując, świadectwo wiary jest przede wszystkim jedną z form wypowiedzi religijnych i jako takie najczęściej rozpatrywane bywa z punktu widzenia teologii, socjologii i językoznawstwa¹⁵. Mamy bowiem do czynienia z tekstem, który uznaje się za odrębny gatunek wypowiedzi ustnej lub pisemnej, będącej zachowaniem językowym ściśle powiązanym ze współczesnym dyskursem religijnym¹⁶.

Eksplzja rozwoju cyfrowych form wypowiedzi i technik ich realizacji wpłynęła także na kształt świadectwa, które ewoluowało w stronę form multimedialnych, wykorzystujących z powodzeniem dyskurs narracyjny i filmowe narzędzia przekazu. Narodzinom zjawiska sprzyja ontologia świadectwa, to jest przekazu będącego ekspresją osobistego doświadczenia podmiotu („ja”), relacją z poznawania rzeczywistości sakralnej, wyrazem osobistego, niezwykle intymnego zarazem doświadczenia wewnętrznego (informującego o praktycznej i realnej relacji zachodzącej między Bogiem a podmiotem)¹⁷. Refleksja nad świadectwem jako gatunkiem wypowiedzi potwierdza obecność stałego paradygmatu, przejawiającego się w strukturze tego aktu wypowiedzi realizującej schemat: przedtem (przed nawróceniem), wtedy (akt nawrócenia jako moment uobecnienia ingerencji Boga i zawierzenia przez doświadczający podmiot), teraz (realizacja zobowiązania wobec Boga, inicjująca podmiotowy proces przemiany życia). Innymi słowy to opowiadanie autobiograficzne (autonarracja), którego punkt kulminacyjny (a zarazem apogeum dramatyczne) tworzy moment osobistego spotkania z Absolutem, owocujący aktem *metanoi*, a w następstwie nawróceniem jako procesem egzystencjalnym.

W przestrzeni Internetu funkcjonują podobne realizacje, tzw. e-biografie, czyli projekty, które określa się mianem zjawiska *digital storytelling*, jak na przykład strony Humans of New York czy StoryCenter¹⁸. Okazuje się, że narracje autobiograficzne są żywo obecne i popularne wśród internautów. Zamykają się w podobnym schemacie wypowiedzi, zawierającym dwa elementy – zwrot w historii życia (na tle rekonstrukcji życiowych epizodów w układzie chronologicznym) oraz pointę (z przesłaniem dotyczącym sensu jednostkowej egzystencji). Towarzyszy temu silne nacechowanie emocjonalne oraz zaangażowanie osobiste autora. Wpisują się one w tzw. kulturę obnażania, polegającą na akcji „emisji” siebie. Cechuje je fragmentaryczność, skrótowość, dygresyjność; ponadto podlegają nieustannej ocenie przez innych użytkowników sieci. Zwykle mają do odegrania jedną z trzech ról: rozrywkową, edukacyjną, integracyjną czy też terapeutyczną¹⁹. W przypadku

¹⁵ Więcej na ten temat – zob. A. Pethe, *Rodzinna sacrosfera w cyberświadectwach wiary*, w: *Media w rodzinie w perspektywie pastoralno-społecznej*, red. B. Biela, I. Celary, Katowice 2018, s. 72-84.

¹⁶ M.D. Nowak, *Świadectwo religijne. Gatunek – język – styl*, Lublin 2005, s. 5.

¹⁷ Por. tamże, s. 20, 22; J. Majka, *Świadectwo chrześcijańskie jako element ewangelizacji*, w: *Ewangelizacja*, red. J. Krucina, Wrocław 1980, s. 82.

¹⁸ Wnikliwie zjawisku przygląda się K. Zdanowicz-Cyganiak w artykule *Storytelling – sztuka dzielenia się opowieścią*, „Perspektywy Kultury” 2 (2017), s. 43-55.

¹⁹ Tamże, s. 45-49.

świadczenia wiary mamy do czynienia z trzema ostatnimi z wymienionych, ważne jest jednak to, aby poddane mediatyzacji nie zatraciły pierwotnej i nadrzędnej funkcji ewangelizacyjnej. Szczególnie uzasadnione wobec powyższego staje się również pytanie sformułowane przez Bogdana Kocańdę, zastanawiającego się nad miejscem duchowości w sieci: jakie są możliwości implikowania treści duchowych w medium cyfrowym, aby miały siłę pozytywnego, ewangelizującego oddziaływania na odbiorcę?²⁰

Internetowe świadectwa wiary przybierają heterogeniczne formy i realizacje, powstają w różnorodnych okolicznościach i kontekstach. Począwszy od silnie nacechowanych emocjonalnie filmowych rejestracji w trybie „na żywo” z wydarzenia ewangelizacyjnego, nabożeństwa, spotkania wspólnotowego lub innego wydarzenia o *sensu stricto* religijnym charakterze, poprzez świadectwa-filmy (gdzie stosuje się profesjonalne narzędzia: montaż, scenariusz, scenografię, narrację filmową), po świadectwa-wywiady ze znanymi postaciami (aktorami, gwiazdami muzyki, dziennikarzami) i tzw. akcje ewangelizacyjne. Rolę świadków przyjmują osoby duchowne i świeckie. Internet w tym względzie dostarcza niewyczerpanych zasobów materiałowych, które udostępniane są w miejscach dedykowanych działalności ewangelizacyjnej (ale zdarza się, iż treści religijne pozytywnie interpretowane przez nadawcę ukazują się okazjonalnie w czasie świątecznym, np. w programach i na stronach popularnych stacji telewizyjnych publikowane są wywiady czy spotkania, których przedmiotem jest świadectwo wiary osób znanych).

Mediatyzacja treści i form wypowiedzi religijnych przybiera różne kształty. Najbardziej proste i minimalistyczne pod względem wykorzystania narzędzi wizualnych oraz audiowizualnych są świadectwa internetowe przejawiające się w dwóch typach wypowiedzi. Do pierwszej grupy należą wypowiedzi słowne, opublikowane w postaci tekstu drukowanego, opatrzone materiałem ilustracyjnym. Ilustracją może być fotografia stokowa zaczerpnięta z ogólnie dostępnych zasobów internetowych, np. Shutterstock.com²¹, która funkcjonuje jako umowny znak, reprezentant podmiotu wypowiadającego się, niebędący nim jednak; pomimo zamieszczenia danych osobowych nie ujawnia się autentycznego wizerunku osoby (por. rys. 1). Portal Deon.pl publikuje natomiast nazwisko podmiotu wypowiedzi (Łukasz Matwiejuk), choć – trzeba zaznaczyć – że odbiorca nie może wykluczyć, iż ma do czynienia z zastosowaniem pseudonimu, co można tłumaczyć względami bezpieczeństwa. Internauta winien wyczytać się przede wszystkim w utrwalony graficznie tekst świadectwa, a materiał ikoniczny jedynie wspiera werbalność.

²⁰ B. Kocańda, *Rola Internetu w kształtowaniu duchowości*, http://www.jp2w.pl/pl/38260/0/Rola_internetu_w_kształtowaniu_duchowosci.html [dostęp: 10.12.2018].

²¹ Ł. Matwiejuk, *Bóg mnie uratował – przejmujące świadectwo*, <http://www.deon.pl/religia/duchowosc-i-wiara/zycie-i-wiara/art,1572,bog-mnie-uratowal-przejmujace-swiadectwo.html> [dostęp: 10.06.2018].

Rys. 1. Fotografia stokowa zaczerpnięta z ogólnie dostępnych zasobów internetowych

Do drugiej grupy należy zaliczyć wypowiedzi audialne wspierane obrazem. Dzieje się tak, gdy świadectwo słowne zostało nagrane, a raczej zarejestrowane, następnie zestawione z uniwersalnym w swej wymowie plakatem, rodzajem znaku graficznego, logo (np. wyciągnięta dłoń na tle bladuróżowego, podświetlanego pola). Takie samo rozwiązanie może towarzyszyć więcej niż jednej prezentacji świadectwa, jak np. *Świadectwo Izy – byłej bioenergoterapeutki*²² czy *Świadectwo uwolnienia Uli – byłej zakonnicy* (rys. 2)²³.

Rys. 2. Znak graficzny towarzyszący wypowiedzi audialnej

Gatunek, o którym mówimy, podobnie jak wiele innych, ewoluuje pod wpływem przemian zachodzących w kulturze medialnej w następstwie zwrotu ikonizacyjnego. Świadectwo religijne funkcjonuje w przestrzeni komunikacji audiowizualnej niejako z natury rzeczy w sytuacji komunikacji bezpośredniej, wewnątrz

²² Opublikowano 6.10.2014 pt. *Świadectwo Izy byłej bioenergoterapeutki* i wyemitowano w Radiu „Józef”, w audycji Roberta Tekieli *Pocieszenie i strapienie*, zob. *Świadectwo Izy byłej bioenergoterapeutki*, <https://www.youtube.com/watch?v=68JO5rGGeVU> [dostęp: 8.12.2018].

²³ Opublikowano 6.10.2014 pt. *Świadectwo walki ze złym duchem Uli, byłej zakonnicy* i wyemitowano w Radiu „Józef”, w audycji Roberta Tekieli *Pocieszenie i strapienie*, zob. *Świadectwo Uli byłej zakonnicy*, <https://www.youtube.com/watch?v=laktSyJvQkc> [dostęp: 8.12.2018].

świętyń czy w miejscu spotkań wspólnotowych w obrębie czasu „sakralnego” *hic et nunc*, ale coraz częściej wkracza w wymiary cyberświata i generowanego przezeń czasu wirtualnego, w efekcie przekraczając bariery czasu i przestrzeni. Klasyczny model gatunku bywa anektowany na rzecz narracji multimedialnych, w tym częstokroć ulega naporowi narracji i technik filmowych. Te drugie tworzone są w rozmaitych kontekstach sytuacyjnych i komunikacyjnych. Otóż wachlarz możliwości okazuje się całkiem spory. Wypada jednak pamiętać, że cyberświat symuluje rzeczywistość, kreując ją wedle własnych zasad. Stąd też nie można tracić z horyzontu refleksji niekorzystnych zjawisk, takich jak²⁴:

a) wirtualność cyberprzestrzeni jako zamiennik realnej wspólnoty ludzkiej, wcielonej rzeczywistości sakramentów i liturgii czy też bezpośredniej proklamacji Ewangelii;

b) przepojenie typowo postmodernistycznym przekonaniem o wielości prawd;

c) zamęt doktrynalny (problem grup oficjalnych i nieoficjalnych) w relacji do idei wolności słowa;

d) selektywność wyboru treści z całokształtu nauczania Kościoła.

Nie ma wątpliwości, że dominacja kultury i komunikacji wizualnej wpływa na sposoby poznawania rzeczywistości. Obraz, ruch i dźwięk szczególnie skutecznie oddziałują na współczesnego odbiorcę, przede wszystkim na sferę jego wrażliwości i doznań emocjonalnych. Nie może zatem zaskakiwać fakt, iż film zyskuje duże uznanie i rosnącą popularność pośród różnych form komunikacji wizualnej. Tendencja ta nie omija również komunikacji religijnej.

Jedną z takich propozycji są rejestracje filmowe w trybie na żywo, dokumentujące konkretne wydarzenia ewangelizacyjne, które mają miejsce („dzieją się”) podczas spotkania wspólnotowego lub nabożeństwa. Świadeństwo staje się aktem międzyosobowej komunikacji, gdzie bohater, podmiot wypowiedzi, opowiada własną historię, przyjmując rolę hermeneuty prezentowanych wydarzeń. Jest relatorem – ukazuje syntezę wydarzenia i jego sens. Mamy do czynienia z intymistyczną narracją, która ma na celu poświadczać głębię doświadczonej rzeczywistości, a ponadto interpretować opowiadaną historię. Temu służy silna ekspresja wypowiedzi. Komunikat ukierunkowany jest na konkretnego odbiorcę obecnego w zaistniałej sytuacji komunikacyjnej, tj. stanowi zaproszenie do wkroczenia w przestrzeń sakralną w postaci „wejścia w poświadczaną rzeczywistość”²⁵ tu i teraz. Staje się bezpośrednim wydarzeniem między osobami, które utrwalone w przestrzeni cyfrowej pełni funkcję dokumentacyjną, faktograficzną poza przestrzenią i czasem, co uobecnia się za każdym razem uruchomienia strony. Za przykład niech posłużą materiały audiowizualne zamieszczane na kanale YouTube. Na początek wspominać już wideorejestracje z odbytych spotkań wspólnotowych – w tę konwencję wpisują się filmy o tematyce ewangelizacyjnej (m.in. rekolekcje,

²⁴ Por. też A. Draguła, *Pan Bóg symulowany...* [dostęp: 10.12.2018].

²⁵ Por. G. Dziewulski, *Świadeństwo chrześcijańskie jako znak wiarygodności Kościoła*, Lublin 2010, s. 59 i 75.

wideoblogi, reportaże)²⁶, wyprodukowane przez telewizję ewangelizacyjną i fundację Dobre Media²⁷, która specjalizuje się w transmisjach z wydarzeń religijnych o zróżnicowanej skali (rys. 3).

Rys. 3. Wideorejestracje

Podczas forum charyzmatycznego *Ogień z Nieba* w zasadniczej (nagranie wideo o czasie trwania emisji 42:38 z dnia 7 kwietnia 2018 r., Szczecin)²⁸ swoje świadectwo wygłaszała Magda Kadziak, młoda, nastoletnia dziewczyna.

Rys. 4. Wideorejestracja. Świadectwo wiary Magdy Kadziak

²⁶ Zob. www.dobremedia.org/vod [dostęp: 12.06.2018].

²⁷ „Naszą domeną są transmisje na żywo, zazwyczaj używamy do tego 4 do 8 kamer, wysokiej jakości miksera i oprogramowania do transmisji internetowej z możliwością natychmiastowego dodawania własnych filmów, napisów, grafiki i muzyki. Za nasze usługi oferujemy najniższe ceny w Polsce. Produkujemy też własne programy. Na stronach dobrych mediów w zakładce «Oglądaj» znajduje się ponad 1200 filmów. Współczesna technika daje wiele możliwości. Nie jesteśmy jednak w stanie ich wykorzystać ze względu na to, że nasza działalność nie przynosi zysków” – czytamy na stronach WWW fundacji – *Fundacja dobre media nowej ewangelizacji*, www.dobremedia.org/fundacja/o-fundacji [dostęp: 12.06.2018].

²⁸ *Spotkałam Jezusa – Forum Ogień z Nieba*, <https://www.youtube.com/watch?v=5TYvFdM-GN0> [dostęp: 10.05.2018].

Tok narracji jest typowy dla gatunku: zapowiedź prowadzącego (animatora spotkania) sugeruje, że opowiadanie dotyczyć będzie przemiany w osobistym życiu duchowym nastolatki („Magda opowie nam, jak spotkała Jezusa”). Na scenie, w zbliżeniu, pojawia się młoda, długowłosa dziewczyna w dżinsowej kurtce, różowym T-shircie, ubrana podobnie jak większość jej rówieśników. Montaż jest prawie niewidoczny dla widza (ciągły), jedynie sporadycznie oko kamery proponuje ujęcie panoramiczne, ukazujące zasłuchanych uczestników spotkania (rówieśników przemawiającej). Dziewczyna portretowana jest spojrzeniem frontalnym kamery, pod normalnym kątem, w planie średnim. Scenografia ogranicza się do minimum – widoczny fragment pulpitu i mikrofon w ręce bohaterki zastępują momentami część jej twarzy. Przez cały czas ruchy kamery śledzą jej spojrzenie i gestykulację. Obraz jest statyczny, ruch ograniczony do minimum na rzecz wydobycia narracji słownej. Opowiadanie ma charakter autobiograficzny, ujęty w tradycyjnym schemacie świadectwa (nie ma tu szokujących wydarzeń czy dramatycznych przeżyć; jest to raczej historia poszukiwania głębszych relacji z Bogiem, a w rezultacie odnalezienia swojego duchowego miejsca w jednej z wspólnot chrześcijańskich). Nagranie nie jest tu zasadniczym celem, towarzyszy wypowiedzi, stanowiąc dokument w postaci zapisu relacji z konkretnego wydarzenia. Stąd też minimalizacja języka przekazu medialnego. W roli głównej występuje słowo mówione, obraz wspomaga przekaz werbalny, nie zakłócając go swoją dynamiką. W podobnej, minimalistycznej konwencji utrzymane jest świadectwo Jacka, lekarza ginekologa, byłego pracownika kliniki in vitro (prod. Nowe Media)²⁹. Zasadnicza różnica wynika z uwarunkowań ontologicznych. Świadectwo zamieszczono w cyklu *Głosimy Jezusa w Sieci* (rys. 5). Odcinek poprzedza czołówka z tytułem cyklu i tytułem Świadectwo Jacka (czas emisji 14:28); ponadto zawiera informację o oprawie muzycznej. W ten sposób wskazano na to, iż jest to produkcja medialna.

Rys. 5. Seria audiowizualnych świadectw *Głosimy Jezusa w Sieci*

Audiowizualna forma gatunku dokumentu osobistego, jaką jest opowieść o minionym życiu bohatera filmiku, skierowana jest do widza za pośrednictwem kamery. Ten audiowizualny monolog, prowadzony przy użyciu narracji filmowej,

²⁹ *Niesamowite świadectwo nawrócenia lekarza pracującego w klinice in-vitro*, http://www.kierunkowskaz.net/niesamowite-swiaectwo-nawrocenia-lekarza-pracujacego-w-klinice-in-vitro_a_49.html [dostęp: 12.06.2018].

ukazuje indywidualną perspektywę podmiotu wypowiedzi, a jednocześnie dokumentalną autentyczność poświadczaną przez samego bohatera (rys. 6). W zbliżeniu widoczna jest twarz bohatera na tle bliżej nieokreślonego pomieszczenia (wyeksponowano soczystą zielen roślinności). Sceneria nie pozwala rozpoznać dokładnej topografii miejsca nagrania. Narracja jest typowa dla świadectwa: autoprezentacja pomiotu wypowiedzi według powszechnego schematu („Nazywam się Jacek, jestem lekarzem ginekologiem od 20 lat. Mieszkam w Warszawie”), opowieść o przeszłości, o momencie przełomu i nawrócenia, w finalnej części – o aktualnej sytuacji „po” nawróceniu. Wzrok opowiadającego skierowany jest do kamery, widać pewną swobodę zachowania, łatwość i płynność wypowiedzi.

Rys. 6. Świadek Jacka. Audiowizualna forma gatunku dokumentu osobistego

Obraz koncentruje się na twarzy, spojrzeniu i mimice. Tło jest nieruchome, wizerunek statyczny. Podobnie jak w poprzedniej realizacji dominuje płaszczyzna werbalna, wizualna natomiast jest czynnikiem wspomagającym. Warto też zwrócić uwagę na klamrę spinającą materiał w postaci napisów końcowych z informacją o autorach nagrania³⁰, która uobecnia także rolę realizacji technicznej w interpretacji przekazu jako holistycznej konstrukcji. Nie chodzi w tym przypadku o ocenę kategorii estetycznych czy umiejętności warsztatowych realizatora, ale o wskazanie, iż mamy do czynienia z audiowizualną narracją, interpretacją wypowiedzi poprzez zastosowanie języka filmowego, np. montaż, ujęcie, wybór scenografii i dźwięk. Jest to zatem rodzaj interpretacji przekazu świadectwa wiary poprzez kreowanie rzeczywistości medialnej przy pomocy środków technicznych (filmowych).

Odwólamy się jeszcze do innego przykładu, do materiału *Wyrwani z niewoli. Świadek Piotra i Jacka* (czas emisji 53:18)³¹. Jest to także rejestracja „na

³⁰ Zdjęcia i dźwięk Patryk Bierski, Studio Koszalin 2014.

³¹ Członkowie grupy Wyrwani z Niewoli: Piotr Zalewski, autor książki pod takim tytułem, student psychologii, profilaktyk; Jacek „Heres” Zajkowski, artysta hip-hopowy i profilaktyk; dawny pseudonim ZETAIGREKA. „Piotr i Jacek odwiedzają szkoły, domy poprawcze, więzienia, dzieląc się świadectwem swojego życia, nawrócenia, mocy Bożej w ramach projektu www.wyrwanizniewoli.pl. Udzielają odpowiedzi na pytania wielu młodych ludzi, którzy pogubili się i stracili nadzieję, w tym na najważniejsze: czy człowiek może odnaleźć w swoim życiu szczęście po tym, jak w dzieciństwie doświadczył piekła molestowania seksualnego, obojętności rodziców, uzależnienia

żywo” (rys. 7) autorstwa ks. Sławomira Kostrzewy. Pierwszy z bohaterów, Piotr, wprowadzony jest w sposób bardzo dynamiczny już od początkowych sekwencji, a kamera rejestruje każdy jego ruch.

Rys. 7. *Wyrwani z niewoli. Świadek Piotra i Jacka*. Rejestracja „na żywo” ks. Sławomira Kostrzewy

Niski kąt spojrzenia kamery wskazuje na siłę ekspresji. Oczywiście i tutaj werbalizacja jest podstawowym nośnikiem treści. Sceneria ukazuje wnętrze sali z wizerunkiem Matki Bożej Częstochowskiej, wypełnioną – jak się wydaje – młodymi mężczyznami. Obraz sugeruje, iż być może mamy do czynienia z jedną z subkultur młodzieżowych (mężczyźni ostrzyżeni na tyso). Jest to jednak jedynie sugestia, niedopowiedzenie (zamierzone?). Punkt widzenia kamery prezentującej bohatera zmienia się – plan bliski, średni, amerykański, szczegół, liczne zbliżenia.

Rys. 8. *Wyrwani z niewoli. Świadek Piotra i Jacka*. Rejestracja „na żywo”

Z czasem pojawia się coraz więcej detali scenograficznych w planie ogólnym – topografią przestrzeni akcji okazuje się kaplica (ołtarz, relikwiarze, krzyż, figura Matki Bożej), w której zebrana jest większa grupa młodych ludzi. Obraz zostaje doprecyzowany – to nastolatki, dziewczęta i chłopcy; przeciętni, zwykli, zasłuchani. Dynamizm narracji filmowej jest kompatybilny z interakcją werbalną, z dialogiem, jaki nawiązują bohaterowie z audytorium. Na scenie Piotr i Jacek pozostają już do końca w duecie, prowadząc podwójny dialog

od pornografii i narkotyków? Świadek Piotra przekonuje, że dla Boga nie ma nic niemożliwego!”. Rejestracja: ks. Sławomir Kostrzewa. *Wyrwani z niewoli – świadek Piotra i Jacka*, <https://www.youtube.com/watch?v=PawDzqGCIs> [dostęp: 10.06.2018].

z sobą i publicznością. Całość wieńczy informacja o nagraniu świadectwa oraz o idei całej akcji www.wyrwanizniewoli.pl.

Osobną podgrupą są amatorskie nagrania wykonane za pomocą smartfonów – na przykład wypowiedź 22-letniej Pauliny na temat pielgrzymowania do Częstochowy (pielgrzymka drohiczyńska)³². Postać młodej dziewczyny ukazana w planie amerykańskim na tle drzew i zieleni (rys. 9). Barwy spokojne, plener, minimum gestykulacji. Narracja spokojna, statyczna.

Rys. 9. Świadek Pauliny

Świadek wiary wypowiedziane za pośrednictwem narracji filmowej, będące zapisem wydarzenia, spotkania, mają różny ciężar gatunkowy nie tylko w zależności od prezentowanej treści, formy, ale także niekiedy wprost od osobowości medialnej bohatera (przykładem mogą być charyzmatyczni członkowie grupy Wyrwani z Niewoli). Warto też przywołać tu podobne w kształcie narracji filmowej (raczej statycznej) świadectwo o. Adama Szustaka. Bez wątplenia osobowości medialnej, budzącej zarówno aprobatę odbiorców, jak i kontrowersje. W funkcji katechetycznej, jako forma przepowiadania – głoszenia *ad intra* / *ad extra* Słowa Bożego – zrealizowano nagranie spektakularnego świadectwa życia tegoż dominikanina. *Jestem nikim* jest produkcją RTC (Róbtocokochasz.pl), której czas emisji wynosi aż 1:03:42³³. To świadectwo życia i nawrócenia znanego i popularnego szczególnie wśród osób młodych kaznodziei, wygłoszone podczas konferencji *Jestem nikim. Lekcje Jozuego w Nowym Sączu* 23 maja 2015 r.

Czołówka przedstawia czarno-biały profil duchownego przed mikrofonem (rys. 10). Towarzyszą temu słowa zapowiedzi materiału: „Chciałbym wam opowiedzieć o moim własnym doświadczeniu zbawienia”. Mówić, gadać, opowiadać – motywy powtarzające się refrenicznie podkreślają wagę słowa jako nośnika religijnej treści świadectwa. Mikrofon, umiejscowiony w centralnym punkcie kadru, pełni funkcję symboliczną. Przed nim stoi zakonnik w białym habicie. Tonacja obrazu pozostaje czarno-biała, jedynie twarz człowieka jest barwna.

³² *Świadek wiary – Paulina, 22 lata*, <https://www.youtube.com/watch?v=VNl9dDfjAus> [dostęp: 6.06.2018].

³³ *Adam Szustak OP. Świadek*, <https://www.youtube.com/watch?v=Df9J68y2YeA> [dostęp: 10.05.2018].

Rys. 10. *Jestem nikim. Świadek życia i nawrócenia o. Adama Szustaka*

Całkowity minimalizm narracji wizualnej. Rezygnacja z dynamiki ruchu, brak gestów. Kolejne kadry poszerzają topografię, pojawiają się stonowane barwy. Proces inicjacji trwa, a narracja rozwija się stopniowo.

Rys. 11. *Jestem nikim. Świadek życia i nawrócenia o. Adama Szustaka*

Sala wykładowa. Audytorium. Skupienie zebranych. Wraz z rozwojem akcji dramatycznej (według kanonicznego schematu świadectwa, ale z zastosowaniem filmowego suspensu) wzrasta rola gestów, które mają na celu nie tyle podkreślić przekaz słowny, co uwiarygodnić autentyczność i codzienność, zwykłość bohatera. Całość jest częścią kilkugodzinnego audiobooka (rys. 11).

Obok amatorskich filmików nagranych przy pomocy smartfonów i kamer internetowych zamieszczanych w sieci oraz filmowych rejestracji świadectw wypowiedzianych podczas konkretnych wydarzeń religijnych, pojawiają się też inne, bardziej wysublimowane realizacje audiowizualne. Zaliczyć do tej grupy można świadectwa filmowe, w których stosuje się profesjonalne narzędzia – montaż, scenariusz, scenografię, operowanie kamerą, oprawę muzyczną. Narracja filmowa utrzymywana bywa na przykład w konwencji quasi-reportażu, wywiadu, a nawet beletryzowanego miniseriale. Trzeba pamiętać, że w tego typu narracjach audiowizualnych mamy do czynienia z ingerencją osób trzecich, w mniejszym lub większym stopniu działania te bywają uwidocznione (elementy montażu, reżyserii, scenografii etc.). Działania realizatorskie sprowadzają się do umiejętności zintegrowanego operowania narracją wizualną i werbalną jednocześnie w taki

sposób, aby podkreślić wagę i doniosłość wypowiadanego słowa, zanurzonego w głębi duchowego doświadczenia, ale zarazem w taki sposób, który będzie atrakcyjny i pozyska uwagę potencjalnego odbiorcy. Co więcej, wpłynie na sferę jego emocji. Oto świadectwo Justyny (czas trwania 14:13)³⁴. Ikonosferę tworzy kontrastowy obraz (utrzymany w konwencji gry czerni, szarości, bieli).

Rys. 12. Świadectwo Justyny

W centrum przedstawienia wizerunek-portret młodej dziewczyny wypowiadającej się wprost do kamery. Każdy element pełni funkcję tła dla narracji werbalnej (barwy stonowane do minimum). Symbolicznie operuje się światłem – postać otulona jest jakby jasnością, padającą z boku sylwetki. Często stosuje się zbliżenia, co uwypuszcza twarz (oczy) i jeszcze silniej kontrastuje z ciemną scenerią otoczenia (kontrast podkreśla symboliczny wymiar obrazu piękno–brzydota, dobro–zło). Z kolei ciepła tonacja głosu bohaterki buduje spokój wypowiedzi werbalnej, utrzymanej według kanonicznego schematu świadectwa „przedtem – wtedy – teraz” (tematyka obejmuje traumy wywiedzione z dzieciństwa: rozbita rodzina, ojczym alkoholik, próby samobójcze; momentem przełomowym staje się spotkanie z Bogiem podczas seminarium odnowy w Duchu Świętym, co prowadzi do radykalnej przemiany życia, przebaczenia i pojednania z ojcem, uzdrowienia duchowego i fizycznego). Treść przekazu artykułowana jest w ciszy, natomiast w części finalnej słowo ludzkie przechodzi w passus muzyczny (rys. 12). Wypowiedź jest spontaniczna, subiektywna, głęboko intymistyczna. Zastosowana leksyka czerpie z języka religijnego, specyficzne zwroty i terminologia charakterystyczne są dla wspólnot charyzmatycznych.

Świadectwa wiary utrzymane bywają też w konwencji miniseriale filmowego. Taki miniseriale reprezentuje dwuczęściowa realizacja filmowa rekomendowana nacechowanym emocjonalnie tytułem i imperatywem zarazem *Zobacz mocne świadectwo byłego przestępcy* (część pierwsza opublikowana 21.05.2015) i część druga *Przełom. Mocne świadectwo byłego przestępcy* (opublikowana 29.05.2015). Zapis graficzny zaczerpnięty wprost z wypowiedzi bohatera-świadka, zamieszczony pod materiałem audiowizualnym, ma na celu pozyskanie i zaintrygowanie uwagi odbiorcy. Ujawniono autentyczne imię i nazwisko bohatera nagrania. Z ust

³⁴ *Justyna – świadectwo nawrócenia*, <https://www.youtube.com/watch?v=1qayM7DbZJY> [dostęp: 10.05.2018].

Gabriela Glinki³⁵ padają cytaty: „Nigdy i nikt nie był w stanie mnie wyprowadzić z równowagi. Zawsze działałem na zimno, z pełnym wyrachowaniem, bez emocji. Miałem tego wszystkiego, k...a, dosyć. Postanowiłem z tym skończyć. Postanowiłem się zastrzelić”. Zabieg ten buduje zamierzone napięcie: szokuje, zaskakuje i intryguje (*clou* stanowi zastosowanie wulgaryzmu). Omawiane świadectwo to minireportaż. Sensacyjny zwiastun, szybko zmieniające się kadry w zjawce poprzedzają prezentację bohatera. Z impetem, nagle, wprowadzona zostaje na scenę postać. Widzowi ukazuje się mężczyzna w dresie z założonym kapturem, który zajmuje miejsce na barowym wysokim krześle. Oko kamery wędruje po ciele bohatera; tajemnicza postać demaskuje się, ujawnia twarz. Następnie pojawiają się rekwizyty typowe dla filmu akcji: czarna limuzyna mknie z ogromną prędkością po autostradzie, zaraz potem pojawia się tłący się papieros, następnie wycelowany w widza pistolet, a potem stół bilardowy. Z tej mrocznej rzeczywistości wyłania się twarz bohatera... Oczom widza ukazuje się czołówka filmowa z nazwą producenta obrazu (Studio INIGO, Deon.pl i Wydawnictwo WAM).

Rys. 13. *Zobacz mocne świadectwo byłego przestępcy*. Świadectwo Gabriela Glinki

Czy mamy do czynienia z quasi-rzeczywistością filmową? Czy istnieją, a jeśli tak, to jaką rolę odgrywają elementy fikcji fabularnej? Służebną wobec narracji świadectwa czy autonomiczną? Czy to jeszcze jest filmowa narracja faktograficzna, czy już kreacja filmowa? I znowuż: jeśli tak, to jaka zawiązuje się relacja między prawdą i autentycznością głębi religijnej świadectwa wiary jako aktu

³⁵ *Zobacz mocne świadectwo byłego przestępcy*, <https://www.youtube.com/watch?v=bXiGRkvCfpl> [dostęp: 2.06.2018].

religijnego a tworzywem filmowym? Czy służy ekspresji świadectwa jako aktu wiary (obecność Boga), czy przede wszystkim funkcji perswazyjnej, impresywnej?

Padają pierwsze zdania bohatera: „Wszystko zaczęło się w moim rodzinnym domu”, towarzyszy im studium postaci (twarz, profil, sylwetka). Narracja wizualna jest niezwykle dynamiczna, starannie dobrany motyw muzyczny koresponduje z niskim tembrem głosu bohatera. Wszystko razem kształtuje aurę tajemnicy. Tematyka i rytm wypowiedzi są typowe dla świadectwa jako gatunku: problem zaczyna się w dzieciństwie niezaspokojonym pragnieniem miłości i bezpieczeństwa dziecka, którego bohater nie odnalazł podobnie jak poczucia wartości („więc wyszedłem szukać tego na zewnątrz, niestety...”), następuje odrzucenie przez rówieśników z tzw. dobrych domów i rozpoczyna się kariera w bandzie osiedlowej (przyjemności, pieniądze etc. – „to się rozwijało, aż zostałem dorosłym przestępcą”). Płaszczyzna audiowizualna harmonijnie koresponduje z werbalną, uzupełnia ją, dopowiada i interpretuje. Otóż postać świadka-bohatera, podobnie jak w poprzednim przykładzie, umieszczona jest w świetle płynącym z reflektora, otacza ją mrok. Wypowiadany słowom, polszczyzną literacką, poprawną, towarzyszą zmieniające się obrazy. To swoiste studium twarzy przeplatane jest ujęciem sylwetki w planie amerykańskim. Motyw zdejmowania kaptura bluzy dresowej powtarza się refrenicznie, symbolicznie odsłaniając prawdę o sobie („zdjęcie maski”). Wypowiedzenia oscylują wokół powtarzającego się sensu zdania „bycie zawodowym przestępcą znaczy bycie przestępcą z wyboru”. To sposób na życie, karierę – tu pojawia się leksyka środowiskowa: „permanentny melanż, dobre bryki, fajne dziewczyny, sztos”. Bohater maluje autoportret „przed” (kamienna maska twarzy, opanowanie, kostium zimnego twardziela, brak emocji); a następnie w trakcie procesu przemiany („aż przyszedł taki dzień, że uznałem swoją bezsilność”; „zapragnąłem tego wybaczenia i tak to się zaczęło...”; „ten proces się dzieje, nie wiem, jak się zakończy”). W tym miejscu życia i świadectwa głos bohatera i narracji audiowizualnej zostaje zawieszony (suspens). W miejsce napisów końcowych pierwszej części pojawia się reklama książki G. Glinki *Bandyta*³⁶. Druga część dyptyku utrzymana jest w podobnej konwencji³⁷. Motywy powtarzają się: zdejmowanie kaptura jako metafora zdejmowania maski, studium twarzy, oczu i jej detali, gestów dłoni. Towarzyszą one analizie anatomii bycia przestępcą jako sposobu na życie. „I przyszedł taki moment”, że osiągnięto apogeum nicości, co wyrażone zostaje kondensacją wulgaryzmów. Tam natomiast, gdzie dominują wartości pozytywne – widoczna jest wysoka świadomość kultury języka. Sfera werbalna i ikoniczna stanowią nierozzerwalną całość. Szacunek dla treści wymusza estetykę wypowiedzi audiowizualnej. Interpretacja wydarzenia następuje poprzez symbolikę obrazu (dobór kadrów, operowanie światłem).

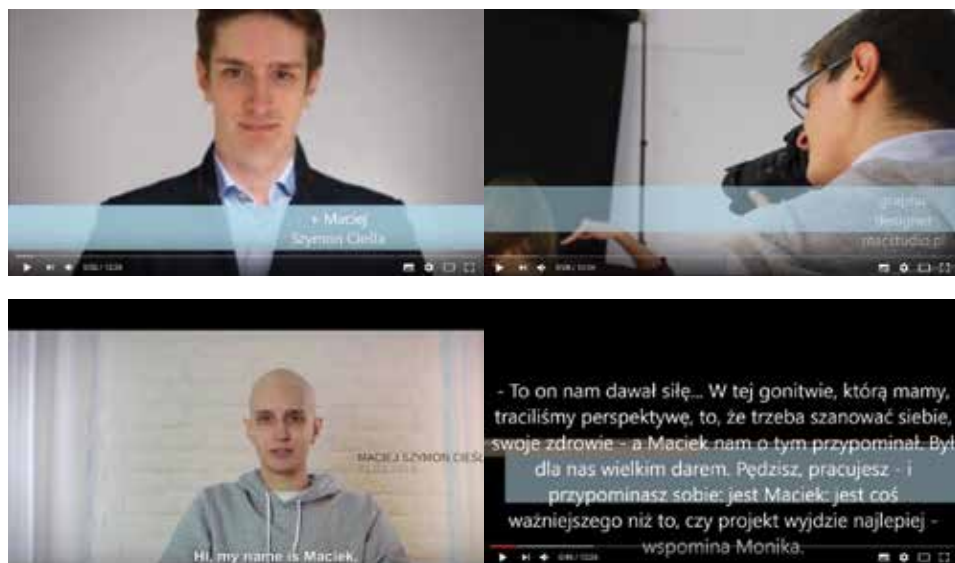
³⁶ *Przełom. Mocne świadectwo byłego przestępcy*, <https://www.youtube.com/watch?v=0V2U5xz2v7c> [dostęp: 2.06.2018]; *Historia Bandyty. Co się stało w kościele*, <https://www.youtube.com/watch?v=qlNnFCi2Gk4> [dostęp: 2.06.2018].

³⁷ Tamże.

Stylizowane na film akcji, dynamiczne teledyskowe sceny, duże napięcie, szybkie tempo i wartka akcja charakteryzują również inne realizacje, np. jak cykl świadectw „Świadkowiercy”. W pierwszym odcinku Gwen Linde – pułkownik Sił Powietrznych Stanów Zjednoczonych, opowiada o swej drodze do Boga i Kościoła katolickiego³⁸.

Jeszcze innym przykładem jest wstrząsające świadectwo Maćka Cieśli, które obiegło świat podczas ŚDM w 2016 r.³⁹ Nagranie pochodzi z 21 marca 2016 r. Jest wspomnieniem-epitafium, którego sedno stanowi świadectwo Maćka o doświadczaniu czasu tragicznej choroby. Autorzy w prezentacji multimedialnej wykorzystali polifoniczność narracyjną skonstruowaną na zasadzie kolażu, która polega na łączeniu różnych form przekazu (np. tekstu, dźwięku, grafiki, animacji).

Przeanalizowane przykłady ilustrują wyraźnie, iż mamy do czynienia z procesem ewolucji świadectwa wiary jako gatunku wypowiedzi religijnej na skutek przemian technologicznych sieciowych narzędzi komunikacji. Preferowane są formy audiowizualne (a coraz częściej również wypowiedzi multimedialne), złożone, wymagające odpowiedniego zaplecza technologicznego, narzędzi warsztatowych i kompetencji ze strony nadawcy, co w rezultacie prowadzi bardzo często do profesjonalizacji realizowania tego rodzaju wypowiedzi religijnych.

Rys. 14. Świadectwo Maćka Cieśli. Wspomnienie-epitafium

³⁸ Świadkowiercy – Gwen Linde pułkownik Sił Powietrznych USA, <https://m.niedziela.pl/arttykul/12262/Swiadkowiercy---Gwen-Linde-pulkownik-Sil> [2.06.2019]. Produkcja i realizacja: Franciszkanie.tv. Patroni medialni serii: Deon.pl, Religia.tv, Tygodnik „Niedziela”, Niezalezna.pl, Opoka, Franciszkanie.pl, Profeto.pl, BoskaTV, 2ryby.pl, 3zdania.pl, Powolanie.com.pl, Dmk.pl.

³⁹ +Maciej Szymon Cieśla o sobie i papież Franciszek o nim, https://www.youtube.com/watch?v=iD9T2z_RyPo [dostęp: 2.06.2019].

Wnioski. Szanse i dylematy

W przypadku audiowizualnych i multimedialnych świadectw wiary kluczowym problemem staje się relacja między obrazem i słowem. Jak zauważa Witold Kawecki, obraz ma swój własny język wyrazu, „otwiera drogę do mnogości znaczeń”, „odsyła do symboliki” bardziej niż kultura werbalna „poprzez użycie kodów ikonograficznych [...] akcentuje sensytywność i świat emocji”, co więcej: „domaga się dialogu-spotkania między oglądającym a konkretnym dziełem”, a także „o wiele bardziej niżli tekst podkreśla relację, jaka istnieje między postaciami danej sceny, ze względu na ich gesty, charakterystyczne postawy, wyraz twarzy, mimikę, grę spojrzeń, emocje, jakie wyrażają, nie mówiąc już o grze kolorów, światłocienia i dynamizmu zawartego w nim”⁴⁰. Rodzą się rzecz jasna pytania dotyczące skuteczności i autentyczności kerygmatu filmowej narracji religijnej w cyfrowym świadectwie wiary, które to zjawisko polega na asymilacji tegoż kerygmatu i popkultury komunikacyjnej w strukturach medium masowego⁴¹.

Wiadomym jest, iż cyberswiat symuluje rzeczywistość, kreując ją wedle własnych zasad. Wobec tego szczególnie zasadne staje się pytanie: czy rozwój i ewolucja form świadectw w cyberprzestrzeni ulegnie popkulturowości tak dalece, że zmarginalizuje treści teologiczne na rzecz uniwersalnych potrzeb człowieka – podobnie jak w przypadku innych popkulturowych narracji religijnych? A może dzięki zastosowaniu narracji filmowej rzeczywistość materialna obrazu przybliży sferę doświadczenia duchowego w sposób zrozumiały dla epoki powszechnego wideocentryzmu w duchu *redimere tempus operando*? Uczyni, iż opowiadanie w tworzywie audiowizualnym o najważniejszym wymiarze życia wewnętrznego *homo religiosus* uruchomi nowy wymiar interakcji między nadawcą komunikatu (świadkiem wiary oraz filmowym realizatorem jako pośrednikiem) a widz-em-słuchaczem? A jednak sfera *sacrum* domaga się specjalnego traktowania, bowiem – jak zauważył kiedyś – ks. Marek Łuczak – „istota *sacrum* polega na wyłączeniu z rzeczywistości pewnej przestrzeni. Świętość musi być elitarna i jeśli będzie się jej granice poszerzać w nieskończoność, ztraci się jej wyjątkowy charakter”⁴².

Bibliografia

Bednarska-Stec A., *Przekład a współczesna popkulturowa narracja religijna – analiza w oparciu o amerykańskie chrześcijańskie strony internetowe*, „Dziennikarstwo i Media” 1 (2010), s. 55-65.

⁴⁰ W. Kawecki, *Od kultury wizualnej do teologii wizualnej*, „Kultura – Media – Teologia” 1 (2010), s. 29-30.

⁴¹ Zob. A. Bednarska-Stec, *Przekład a współczesna popkulturowa narracja religijna – analiza w oparciu o amerykańskie chrześcijańskie strony internetowe*, „Dziennikarstwo i Media” 1 (2010), s. 55.

⁴² M. Łuczak, „Cokolwiek czynisz – patrz końca”, „Tygodnik Powszechny” 4 (2003), <http://www.tygodnik.com.pl/numer/279404/luczak.html> [dostęp: 10.12.2018].

- Dziewulski G., *Świadectwo chrześcijańskie jako znak wiarygodności Kościoła*, Lublin 2010.
- Kamiński R., *Reforma Papieskich Instytucji do Spraw Komunikacji Społecznej*, „Prawo Kanoniczne” 60 (2017), s. 36-52.
- Kawecki W., *Od kultury wizualnej do teologii wizualnej*, „Kultura – Media – Teologia” 1 (2010), s. 29-30.
- Majka J., *Świadectwo chrześcijańskie jako element ewangelizacji*, w: *Ewangelizacja*, red. J. Krucina, Wrocław 1980, s. 77-96.
- Nowak M.D., *Świadectwo religijne. Gatunek – język – styl*, Lublin 2005.
- Pethe A., *Rodzinna sacrosfera w cyberświadectwach wiary*, w: *Media w rodzinie w perspektywie pastoralno-społecznej*, red. B. Biela, I. Celary, Katowice 2018, s. 72-84.
- Pokorna-Ignatowicz K., *Instrukcja duszpasterska Communio et Progressio o środkach społecznego przekazu*, „Zeszyty Prasoznawcze” 3-4 (2000), s. 159-171.
- Pokorna-Ignatowicz K., *Kościół w świecie mediów. Historia, dokumenty, dylematy*, Kraków 2002.
- Robak M., *Teologia cyberświata*, w: *Internet – fenomen społeczeństwa informacyjnego*, red. T. Zasępa, Częstochowa 2001, s. 45-55.
- Wieczorkowska E., *Sacrum 2.0. O (ewolucyjnej) adaptacji świętości do kultury współczesnej*, „Teksty z Ulicy” 13 (2011), s. 78-87.
- Zdanowicz-Cyganiak K., *Storytellig – sztuka dzielenia się opowieścią*, „Perspektywy Kultury” 2 (2017), s. 43-55.

Netografia

- Baczyński A., *Informacja w służbie człowieka*, <http://bc.upjp2.edu.pl/Content/2450/baczynski.pdf> [dostęp: 25.11.2018].
- Draguła A., *Pan Bóg symulowany. Przyczynek do teologii cyberświata*, „Więź” (519) 2002, s. 40-49, <http://mateusz.pl/czytelnia/wiez-ad-pbs.html> [dostęp: 10.12.2018].
- Kocańda B., *Rola Internetu w kształtowaniu duchowości*, http://www.jp2w.pl/pl/38260/0/Rola_internetu_w_ksztaltowaniu_duchowosci.html [dostęp: 10.12.2018].
- Kościół o mediach. Wybór dokumentów Kościoła o środkach społecznego przekazu*, <http://presscafe.eu/assets/img/kosciol-o-mediach.pdf> [dostęp: 25.11.2018].
- Łuczak M., „Cokolwiek czynisz – patrz końca”, „Tygodnik Powszechny” 4 (2003), <http://www.tygodnik.com.pl/numer/279404/luczak.html> [dostęp: 10.12.2018].
- Matwiejczuk Ł., *Bóg mnie uratował – przejmujące świadectwo*, <http://www.deon.pl/religia/duchowosc-i-wiara/zycie-i-wiara/art,1572,bog-mnie-uratowal-przejmujace-swiadectwo.html> [dostęp: 10.06.2018].
- Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/rady_pontyfikalne/r_komunik_spol/internet_etyka_22022002.html [dostęp: 23.11.2018].
- Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/rady_pontyfikalne/r_komunik_spol/kosciol_internet_22022002.html [dostęp: 23.11.2018].

Materiały audiowizualne

+Maciej Szymon Cieśła o sobie i papież Franciszek o nim, https://www.youtube.com/watch?v=iD9T2z_RyPo [dostęp: 2.06.2019].

Adam Szustak OP. *Świadectwo*, <https://www.youtube.com/watch?v=Df9J68y2YeA> [dostęp: 10.05.2018].

Fundacja dobre media nowej ewangelizacji, <https://www.dobremedia.org/fundacja/o-fundacji> [dostęp: 12.06.2018].

Historia Bandyty. Co się stało w kościele, <https://www.youtube.com/watch?v=qlNnFCi2Gk4> [dostęp: 2.06.2018].

Justyna – świadectwo nawrócenia, <https://www.youtube.com/watch?v=1qayM7DbZJY> [dostęp: 10.05.2018].

Przełom. Mocne świadectwo byłego przestępcy, <https://www.youtube.com/watch?v=0V2U5xz2v7c> [dostęp: 2.06.2018].

Spotkałam Jezusa – Forum Ogień z Nieba, <https://www.youtube.com/watch?v=5TYvFdM-GN0> [dostęp: 10.05.2018].

Świadectwo Izy byłej bioenergoterapeutki, <https://www.youtube.com/watch?v=68JO5rGGeVU> [dostęp: 8.12.2018].

Świadectwo Uli byłej zakonnicy, <https://www.youtube.com/watch?v=laktSyJvQkc> [dostęp: 8.12.2018].

Świadectwo wiary – Paulina, 22 lata, <https://www.youtube.com/watch?v=VN19dDfjAus> [dostęp: 6.06.2018].

Świadkowiec – Gwen Linde pułkownik Sił Powietrznych USA, <https://m.niedziela.pl/artukul/12262/Swiadkowiec---Gwen-Linde-pulkownik-Sil> [dostęp: 2.06.2019].

Wyrwani z niewoli – świadectwo Piotra i Jacka, <https://www.youtube.com/watch?v=PawDzqGC1sc> [dostęp: 10.06.2018].

Słowa kluczowe: mass media, nowe media, kultura multimedialna, świadectwo wiary, mediatyzacja religii

Keywords: mass media, new media, multimedia culture, testimonies of faith, mediatization of religion